

מקרא ל"צריכת מזון ברצועה - קווים אדומים"

אוקטובר 2012

מפתח משרד הבריאות, בחתך גיל ומין

האנרגיה (קלוריות) ומנת מזון יומית (בגרם) ברצועה ע"פ מפתח משרד הבריאות, בחתך גיל ומין

זכר	ג'ישה		ג'ישה		ג'ישה		ג'ישה	
	15-18	11-14	9-11	24-26	7-10	4-6	2-3	95
243	261	219	179	213	213	185	144	95
87	87	78	58	75	73	62	55	32
334	334	300	234	267	267	247	220	133
456	411	390	350	411	411	411	411	411
262	249	228	228	249	249	228	249	249
33	33	28	18	33	33	28	18	18
0	33	7	0	0	33	7	0	0
22	34	0	44	22	34	0	44	44
1,448	1,447	1,472	1,085	1,448	1,447	1,472	1,085	1,085
2,200	2,000	1,800	1,300	2,200	2,000	1,800	1,300	1,300

צריכת מזון ברצועה - קווים אדומים

תקציר

בתום מאבק משפטי בן שלוש שנים וחצי שניהל ארגון 'ג'ישה', משרד הביטחון חשף את המצגת "צריכת מזון ברצועה - קווים אדומים" הכוללת מידע על מדיניות הגבלת המזון לרצועת עזה שהייתה בתוקף בין 2007 ל-2010. המצגת, שנמסרה בשתי גרסאות של מצגת פאוורפוינט, הגיעה לידי ארגון 'ג'ישה' במהלך חג הסוכות, לאחר שבית המשפט העליון דחה ב-5 בספטמבר את ערעורה של המדינה כנגד פרסום המצגת. נייר העמדה הזה מכיל רקע כללי למצגת, ניתוח התכנים שלה ותיאור ההליך המשפטי שהביא לבסוף לפרסומה. בפתח הדברים, ברצוננו להעלות כאן כמה נקודות בעלות חשיבות שעולות, לדעתנו, מעין בה.

[לצפייה במצגות המלאות](#)

הצמצום החד בכמויות המזון שהוכנסו לעזה בעקבות השתלטות חמאס על הרצועה ב-2007 הגביר את חוסר היציבות באספקה ותרם לעלייה משמעותית במחירי המזון. עם זאת, המדיניות הישראלית בתקופה המדוברת לא הביאה לרעב המוני או למחסור מתמשך במוצרי מזון בסיסיים ברצועה. לפי דו"חות של תכנית המזון העולמית (WFP) מאותן שנים, סוחרים בעזה דיווחו על מחסור נקודתי וקושי לתחזק מלאים של מוצרי יסוד כמו קמח, סוכר, מוצרי חלב ושמן. בנוסף, המשבר הכלכלי החמור שגרם הסגר, ובעיקר העלייה באבטלה שהואצה על ידי האיסור על הכנסת חומרי גלם והוצאת סחורות לשווקים חיצוניים, הפכו משפחות רבות ברצועה לתלויות בארגוני סיוע. בין הרבעון השני של 2007 לרבעון השני של 2008 עלה שיעור האבטלה ב-72% (מ-26.4% ל-45.4%). דו"ח של OCHA מצא ששיעור תושבי הרצועה שמקבלים סיוע הומניטרי עלה מ-63% ב-2006 ל-80% ב-2007. ההשלכות העיקריות של מדיניות הסגר היו אז, ובמידה רבה ממשיכות להיות גם היום, החרפה במצב העוני, העמקת התלות בסיוע, וחסימת הזדמנויות לפיתוח כלכלי, להשכלה גבוהה ולתעסוקה.

מצגת הקווים האדומים, שהוכנה בינואר 2008, מסכמת עבודת מטה שנעשתה במערכת הביטחון בשיתוף משרד הבריאות לצורך חישוב צריכת המזון הרגילה של תושבי הרצועה. לאורכו של המאבק המשפטי על פרסום המצגות, וגם במכתב שנלווה להן עם מסירתן ל'גישה', טענו במתפ"ש כי "המצגות הנ"ל מהוות טיוטה, ולא שימשו בשום שלב כבסיס ליישום המדיניות האזרחית מול רצועת עזה". קביעה זו תמוהה לאור העובדה שחלק מהכמויות שחושבו בעבודת המטה מופיעות באופן מדויק גם במכסות שנקבעו באותה תקופה להכנסת סחורות שונות לרצועה, כפי שדף מידע זה מראה.

מבט אל נתוני הכנסת הסחורות מישראל לרצועה מיד אחרי השתלטות חמאס על הרצועה והידוק הסגר מגלה שהכמויות שהורשו לכניסה אליה אכן לא משקפות את הקו האדום שקבעה המצגת (ראו גרף בהמשך המסמך). הן היו למעשה נמוכות ממנו. עבודת המטה חישה ומצאה ש"המנה ההומניטרית היומית" של תושבי רצועת עזה מחייבת הכנסה של 106 משאיות מישראל ביום, חמישה ימים בשבוע, בנוסף לחיטה ודגנים שיוכנסו דרך המסוע במעבר קרני. בשנה הראשונה אחרי השתלטות חמאס על הרצועה והידוק הסגר עליה (מיולי 2007 ועד יוני 2008) הוכנסו לעזה בממוצע 65 משאיות ביום דרך המעברים (ללא מעבר קרני).

בעדותו מול וועדת טירקל הסביר מתאם הפעולות בשטחים, האלוף איתן דנגוט, שכמות הסחורות שהוכנסה לעזה הוגבלה גם על ידי ירי הרקטות אל עבר ישראל ובמיוחד אל המעברים. מבלי לערער על כך, נזכיר [שמוסמכים קודמים](#) שפורסמו בעקבות הפעילות של 'גישה' הראו שהמדיניות הרשמית כללה הגבלות על הכנסת מזון באופן יזום וללא קשר לאילוץ ביטחוני ישיר ומידי. אחת הטענות של 'גישה' באותה התקופה היתה שבשל סגירתם התכופה של המעברים כתוצאה מן ההסלמה באלימות, על מערכת הביטחון להימנע מלהגביל את כמות הסחורות שהיא מאפשרת להכניס בימים בהם המעברים פתוחים. טענה זו נדחתה על ידי בית המשפט העליון.

המצגות מתארות מנגנון בקרה למדיניות שבפועל דרדרה את רמת חייהם של תושבי הרצועה. מהתבטאויות של פוליטיקאים ובכירים במערכת הביטחון באותן שנים אפשר ללמוד שהיא נועדה להפעיל לחץ על חמאס. המדיניות הזאת נסמכה על שני יסודות: עמדה משפטית שלפיה בעקבות ההתנתקות והשתלטות חמאס על הרצועה ישראל חבה כלפי תושביה חובות הומניטריות מינימאליות בלבד, ורציונל מדיני-ביטחוני שלפיו לחץ חסר הבחנה על כלל האוכלוסייה הוא אמצעי יעיל ולגיטימי במסגרת העימות הצבאי עם חמאס.

בראש ובראשונה אנו מציינים כי מניעת העברת מוצרי יסוד לאוכלוסייה אזרחית כאמצעי לחץ על גורמים פוליטיים או צבאיים מנוגדת למשפט ההומניטרי הבינלאומי. שליטתה הרבה של ישראל על גישתם של תושבי עזה למזון מטילה עליה חובות מעבר

למניעת משבר הומניטרי. העובדה שמצרים לא פתחה ערוצי אספקת מזון סדירים ואמינים לעזה משטחה אינה גורעת מאחריותה של ישראל (ראו ניתוח משפטי מקיף של הסוגיה במסמך "[מדד השליטה](#)").

בנוסף, היום קשה למצוא פוליטיקאי או מומחה לביטחון שיטען שמדיניות הסגר של 2007-2010 הועילה לישראל מבחינה מדינית או ביטחונית. כבר למעלה משנתיים שישראל לא מטילה כל הגבלות על הכנסת מוצרי מזון לרצועה. אבל היסודות של אותה מדיניות – העמדה המשפטית והרציונל המדיני-ביטחוני – נשארו הבסיס גם למדיניות הנוכחית, שבמערכת הביטחון מכנים "מדיניות הבידול". במסגרתה מוטלות הגבלות גורפות וחסרות אבחנה על תנועה של אנשים בין עזה לגדה המערבית ועל מכירת סחורות מעזה בישראל ובגדה. שוב, חלק מההגבלות מוטלות שלא לצורך ביטחוני קונקרטי, תוך גרימת נזק חמור לכלכלה, ובליויי הצהרות על כך שאחת ממטרות המדיניות היא [ללחוץ על שלטון החמאס ולסייע לרשות הפלסטינית בגדה המערבית](#).

בעוד שמערכת הביטחון נאלצת לפרסם מסמכים שמעמידים לביקורת מדיניות ישנה, המדיניות הנוכחית נותרת תחת מעטה של עמימות. לא ברור איזה גורם מדיני או צבאי עיצב את מדיניות הבידול, מהן מטרותיה, ותחת אילו מנגנוני ביקורת היא מופעלת. מדיניות פסולה - סופה להיכשל ולהיחשף. השאלה היא אם קובעי המדיניות יבחרו הפעם לצאת ולהסביר לציבור, שבשמו הם פועלים, על פי מה נקבעות הגבלות התנועה המוטלות היום על תושבי עזה, וכיצד הן עומדות בנורמות המשפטיות והמוסריות להן ישראל רואה עצמה מחויבת.

עמדת 'גישה' היא שעל ישראל להימנע מהגבלות תנועה שאינן הכרחיות לשמירה על הביטחון ושפוגעות באופן בלתי מידתי באפשרותם של תושבי הרצועה לקיים חיים תקינים וליהנות מפיתוח כלכלי.

רקע

ביום 19.9.2007, לאחר השתלטות תנועת חמאס על השלטון הפנימי בתוך רצועת עזה, הקבינט המדיני-ביטחוני של מדינת ישראל קיבל [החלטה](#) להגביל תנועת אנשים וסחורות אל רצועת עזה וממנה. ההחלטה קבעה כי "תוגבל העברת טובין לרצועת עזה, תצומצם אספקת הדלק והחשמל, ותוטל מגבלה על תנועת אנשים מן הרצועה ואליה". עוד הוחלט כי ההגבלות ייושמו "תוך כוונה להימנע ממשבר הומניטארי".

פרטי ההחלטה נתגלו רק בחודשים ובשנים שלאחר מכן, במידה רבה כתוצאה מפעילות משפטית של ארגון 'גישה' וארגוני זכויות אדם אחרים שדרשו דין וחשבון על המדיניות. תחילה, קואליציה של ארגוני זכויות אדם ובראשה 'גישה' תקפה את מדיניות הצמצום בפני בית המשפט העליון ([בג"ץ 9132/07 בסיוני נ' ראש הממשלה](#)). במסגרת ההליכים, בשם המדינה, [הצהירו](#) הפרקליטים דנה בריסקמן וגלעד שירמן (ז"ל), בגיבוי תצהיר מטעם אל"מ שלומי מוכתר, כי מדינת ישראל מנהלת מדיניות של "לוחמה כלכלית", שמיועדת לשתק את הכלכלה ברצועת עזה במטרה להחליש את שלטון חמאס. בהמשך, במסגרת תשובות לבקשות שהגיש ארגון 'גישה' במסגרת חוק חופש המידע, המדינה חשפה רשימות מפורטות של [סחורות](#) ו**אנשים** אשר מעברם לרצועת עזה וממנה הותר או נאסר. מן הרשימות עולה כי חומרים שיכלו לשמש לייצור ותעשייה, כגון בדים, אריזות, מלח תעשייתי ואחרים נאסרו, כמו גם מוצרי מזון שהוגדרו כמותרות, כגון חומוס עם טחינה או עם פטריות. באוקטובר 2010 חשפה המדינה שלשה נהלים אשר הנחו את מדיניות הכנסת המוצרים לרצועת עזה, ושכללו נוסחאות מתמטיות שנועדו לחישוב כמויות המזון ומוצרי היסוד שהכנסתם תותר לרצועה.

בחודש יוני 2010, בעקבות אירועי המשט, [שונתה המדיניות](#) ובוטלו רוב ההגבלות על הכנסת סחורות לרצועת עזה, פרט לחומרי בנייה וחומרים שהוגדרו כ"דו-שימושיים". ההגבלות על מעבר אנשים בין עזה לגדה ועל שיווק סחורות מעזה לישראל ולגדה המערבית נותרות בעינן.

ההליכים במסגרת חוק חופש המידע

החל מחודש אפריל 2009 פעל ארגון 'גישה' כדי לחשוף בפני הציבור את הנהלים שהנחו את מדיניות העברת הסחורות לרצועת עזה וכן את רשימות המוצרים שכניסתם לעזה הוגבלה. בחודש יוני 2009 פורסם במוסף הארץ [תחקיר של העיתונאים יותם פלדמן ואורי בלאו](#). התחקיר מצא, בין השאר, שמערכת הביטחון חישה את כמות הקלוריות הנצרכת על ידי תושבי עזה כקו מנחה לקביעת מינימום הומניטרי, אליו ניתן להוריד את אספקת המזון לרצועה מבלי לגרום לרעב או לתת-תזונה. בעקבות הכתבה ארגון 'גישה' ביקש באופן ספציפי את מסמך החישובים, שכונה "קווים אדומים". לאחר שמשרד הביטחון התעלם מהבקשה במשך ארבעה חודשים, הארגון עתר לבית המשפט המחוזי בתל אביב. תחילה [הכחישה](#) מערכת הביטחון שקיימים נהלים או רשימות המסדירים את המדיניות, באמצעות מכתב מטעם דובר המתפ"ש (מתאם הפעולות בשטחים), רס"ן גיא ענבר. לאחר שבית המשפט הורה למדינה לגבות הצהרה זו באמצעות תצהיר, הודה מתאם פעולות הממשלה בשטחים דאז, האלוף עמוס גלעד, שקיימים מסמכים ונהלים כמבוקש על ידי העותרת, אולם חשיפתם תפגע בביטחון המדינה ובמדיניות החוץ שלה. לגבי המצגת "קווים אדומים" נטען שמדובר בטיוטה שלפי החוק אין חובה למוסרה.

בחודש אוקטובר 2010, לאחר אירועי המשט וההחלטה על ההקלות בסגר, שינתה המדינה את עמדתה והסכימה לחשוף את הנהלים והרשימות שהתבקשו. עם זאת, היא עמדה על סירובה לחשוף את המצגת "קווים אדומים". [בפסק דין](#) שניתן על ידי בית המשפט המחוזי ביום 22.3.2011 נקבע כי גם אם מדובר בטיוטה יש למסור לארגון 'גישה' את המצגת, בין היתר בשל השלכותיה על בריאות הציבור.

ביום 28.4.2011 [ערערה](#) המדינה על פסק הדין בפני בית המשפט העליון, וביום 5.9.2012 [נדחה](#) הערעור. המצגת הועברה לארגון 'גישה' בחודש אוקטובר 2012.

המצגת בהקשר

המצגת נמסרה ל'גישה' בשתי גרסאות, הראשונה, מתאריך 1.1.2008, הוצגה בפני בית המשפט המחוזי, והשנייה, מיום 27.1.2008, הוצגה לבית המשפט העליון. מכתב נלווה מטעם דובר המתפ"ש חזר על טענת משרד הביטחון, לפיה מדובר ב"טיוטה" וגרסאות המצגת "לא שימשו בשום שלב כבסיס ליישום המדיניות האזרחית מול רצועת עזה". לא נמסר מי הם מחברי המצגת.

בגרסה המאוחרת של המצגת, מיום 27.1.2008, נאמר שהיא משקפת עבודת מטה שגובשה על ידי המתפ"ש בשילוב גורמים ממשרד הבריאות, כדי לתקף את "נקודת העבודה" שהיתה אז בתוקף: בהוראת סגן שר הביטחון, מתן וילנאי, ישראל אמורה היתה לאשר הכנסה של 106 משאיות ליום עבודה, כאשר 77 מהן נושאות מוצרי מזון בסיסי. במצגת הוסבר שהעבודה שנעשתה מנתחת "את סל המזון הדרוש לאוכלוסייה וכנגזרת מכך את היקף המזון הנכנס" ושהיא "אינה לוקחת בחשבון את הפיזור/חלוקה בתוך השטח".

המצגת כוללת חישובים שנעשו על ידי משרד הבריאות כדי לקבוע את מספר הקלוריות ואת המשקל של פריטים שונים של מזון בסיסי שנחוצים לתושבי עזה לפי מפתח של גיל ומגדר. נתונים אלה תורגמו למספר המשאיות שנחוץ להכניס לרצועה ביום ולפירוט תכולתן. נלקח בחשבון ייצור מקומי של ירקות, חלב ובשר.

הקשר בין המצגת לבין המדיניות בפועל

ללא קשר לשאלה האם מדובר בטייטה, נראה כי המצגת משקפת חישובים שהנחו את המדיניות שיושמה בפועל. עבודת המטה שפורטה במצגות מצאה שכדי לאפשר לתושבי עזה לשמור על רמת התזונה שלהם על ישראל לאפשר הכנסת 106 משאיות ביום לרצועה, חמישה ימים בשבוע. כמו כן, ברקע לעבודת המטה שמתואר במצגת מצוין כי "בכדי לאפשר קיום מרקם חיים בסיסי ברצועה אישר סגן שר הביטחון הכנסת 106 משאיות עם מוצרים הומניטאריים אל הרצועה". אפשר רק לתהות אם סגן השר מתן וילנאי קבע את "מודל ה-106" (כפי שהוא מכונה במצגת) על סמך עבודת המטה שמסוכמת במצגת, ואם כן, האם ניתן לראות במצגת טייטה בלבד.

דוגמא נוספת. לפי אחת ההמלצות במצגות "נדרש 'רף מינימום' לבשר (ההמלצה להכנסת עגלים היא 300 בשבוע)", ואילו במסמכים שהוגשו לבית המשפט העליון, בהם המדינה הגנה על ההגבלות שהטילה על העברת עגלים לרצועת עזה, הפרקליטות מיכל צוק-שפיר והילה גורני, בגיבוי תצהירים מטעם אל"מ שלומי מוכתר ומר אורי מדר, מסרו שגורמי המתפ"ש החליטו שנחוצים 300 עגלים בשבוע לקיום הצרכים ההומניטאריים של תושבי עזה, ולפיכך לא תתאפשר העברה של עגלים מעבר למכסה זו:

"גורמי תיאום הפעולות בשטחים גיבשו סל מוצרי מזון הומניטאריים בסיסיים, אשר אספקתם תמשיך להתאפשר לרצועה, בכמות הנדרשת לשם שמירה על הצרכים ההומניטאריים..."

בהתאם למדיניות הממשלה, אספקה לרצועה של מוצרי מזון אשר אינם בעלי אופי הומניטארי, או מוצרים בכמות שהינה מעבר לכמות הנדרשת לצרכים ההומניטאריים, אינה מתאפשרת.

... הגורמים הרלוונטיים במערכת הבטחון מצאו כי ... די בכמות שבועית של 300 עגלים על מנת לענות על הצרכים ההומניטאריים ברצועת עזה" (בג"ץ 4250/08 חברת האחים עפאנה בע"מ ואח' נ' שר החקלאות, סעיפים 12-13 [לתגובת המדינה מיום 18.9.2008](#)). (ההדגשה במקור).

הסיבה שמשרד הביטחון נתן לסירובו להגדיל את המכסה על רקע הביקוש הגבוה לעגלים לקראת החג המוסלמי עיד אלפיטר, שהתקרב אז, היתה שהמדיניות אינה מאפשרת הכנסה של מוצרים בכמות שעולה על הצורך ההומניטארי, כפי שנקבע על ידי המתפ"ש:

"בעבר, כמות העגלים אשר סופקה לרצועה נקבעה למעשה בהתאם לביקוש לעגלים ברצועה. אלא, שכיום, בהתאם למדיניות הממשלה, בשל העובדה שרצועת עזה נשלטת בידי ארגון טרור העוין את מדינת ישראל, הוטלו מגבלות על העברת הטובין לרצועה, ולא רמת הביקוש המסחרי למוצר, היא מכתיבה את נפח האספקה של אותו מוצר לרצועה, אלא אך הצורך הממשי במוצר לצריכה ישירה (להבדיל מאגירת מלאי)" (סעיף 14 לתגובת המדינה, ההדגשה במקור).

מדובר בדוגמא אחת בלבד בה החישובים במצגת תואמים את ההגבלות שהוטלו בפועל על הכנסת מזון. נציגי משרד הביטחון שבו וטענו שהם עוקבים אחרי המצב ברצועת עזה ומוודאים שלא ייגרם מחסור במוצרי יסוד בסיסיים. בהקשר זה יש לציין שהנוסחאות המתמטיות לפיהן חושבה רמת המלאי של מזון שהוחלט לאשר עבור תושבי עזה, ושנמסרו לארגון 'גישה' בשנת 2010, הינן נוסחאות ריקות, ללא מספרים שישקפו מהי הכמות שקבעה המדינה כמספיקה. ככל שהמצגת "קווים אדומים" משקפת חישובים שנעשו כדי לבחון מהו מספיק, היא מהווה מרכיב רלוונטי להבנת המדיניות.

פגיעה בייצור מקומי של מזון

במצגת מתוארות מספר עובדות שהיו ידועות למחבריה, לרבות העובדה כי ההגבלות שהוטלו על כניסת תשומות לחקלאות וביצי רבייה פוגעות בייצור המקומי של ירקות ועופות למאכל. בעמוד 6 של המצגת המאוחרת הוסבר כי "כמות הירקות המיוצרת ברצועה נמצאת במגמת ירידה לנוכח היעדר תשומות ובעקבות ירידה בציפיות להתפתחות השיווק החקלאי לישראל (צפי לירידה מייצור של 1,000 טון ליום ל- 500 טון בתוך מס' חודשים), המשמעות – בעוד מס' חודשים רק 30% מצריכת הפירות תקבל מענה" (ההדגשה במקור). הערכה דומה נעשתה לגבי עופות לאכילה: "לנוכח קושי בהכנסת ביצי רבייה". אחת מההמלצות במצגת הינה לקבוע רף מינימאלי לכמות של תשומות לחקלאות וביצי רבייה.

הקשר בין מצב כלכלי לזמינות מזון

במצגת משתקפת הבנתם של נציגי המתפ"ש שחסימת הגישה לשווקים בישראל, שם שווקו כ-70% מהסחורות שיצאו מעזה עד יוני 2007, תפגע גם בגידול המקומי של ירקות; לפי מחברי המצגת, כאמור, האיסור על הוצאת סחורות מעזה לשיווק בישראל צפוי היה לתרום לירידה בייצור המקומי של ירקות לחצי. כך גם היה המצב באשר לתעשיית המזון בעזה, שמצד אחד נזקקה לחומרי גלם שכניסתם לעזה נאסרה, ומצד שני היתה תלויה בשווקים חיצוניים ובכוח הקניה של השוק המקומי לצורך רווחיותה. בין יוני 2007 לאוקטובר 2007 מחצית ממפעלי ייצור המזון השייכים להתאחדות התעשיינים נסגרו, ושאר המפעלים פעלו ב-30% מיכולת התפוקה שלהם. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפלסטינית רשמה ירידה של 26.6% בשיעור המועסקים בענפי החקלאות והדייג.

ניתן להסיק שמדיניות הלוחמה הכלכלית השיגה את מטרותיה, ככל שאלה היו פגיעה קשה בכלכלה של רצועת עזה. ברבעון השני של 2008, האבטלה עלתה ב-72% בהשוואה לרבעון השני של 2007, ערב החמרת הסגר, והגיעה ל-45.4%. אחוז האנשים שנזקקו לסיוע הומניטרי עלה מ-63% בשנת 2006 ל-80% עד דצמבר 2007.

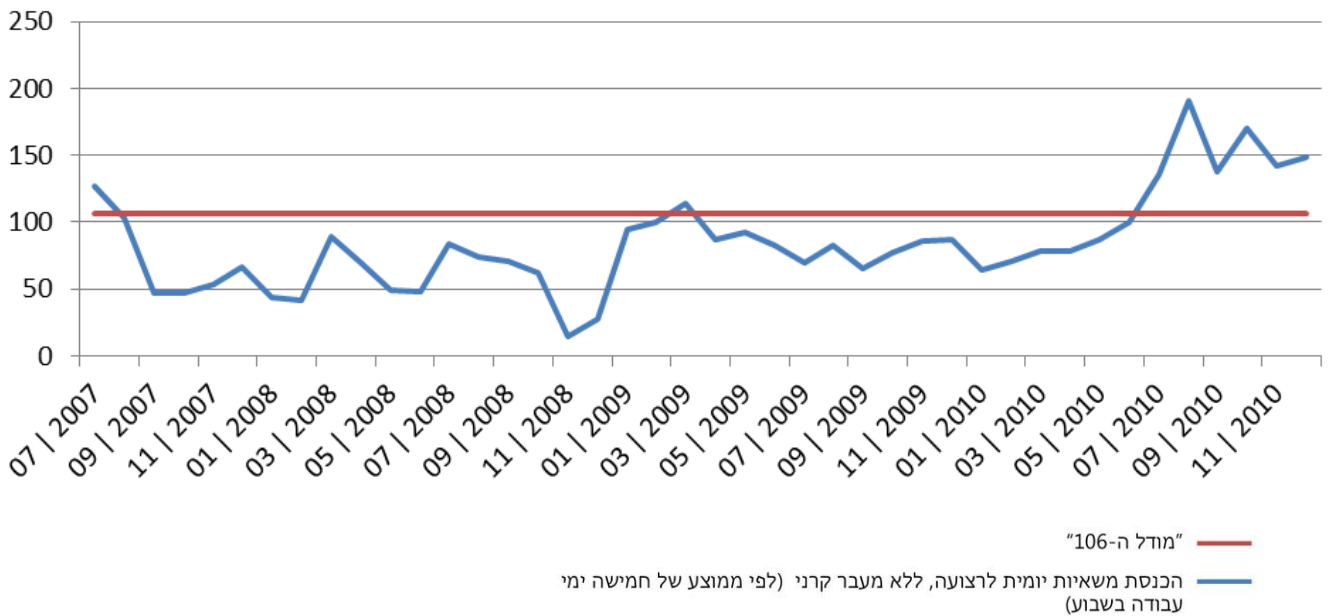
כניסה בפועל של מזון מול החישובים במצגת

בפרקי זמן שונים בין יולי 2007 ליוני 2010 נכנסו פחות משאיות סחורה לרצועת עזה בהשוואה להמלצה שמופיעה במצגת, כפי שעולה גם מהמספרים שפרסם המתפ"ש. ככל הידוע לגישה, לא היה מחסור במוצרי מזון בסיסיים שכניסתם אושרה על-ידי ישראל. בתקופות מסוימות, כפי שעולה מבדיקת ארגון תכנית המזון העולמית (WFP), אזל המלאי של מוצרי יסוד כמו קמח, אורז, שמן ומוצרי חלב, ואת המחסור ייחסו הסוחרים להגבלות על ייבוא. כן דווח לעתים, במהלך השנה הראשונה של הסגר, על ירידה בזמינות מוצרי מזון בסיסיים בשוק, כך שכמויות מוצרים אלה לא הספיקו למלא את הביקוש שהיה נוצר במקרי חירום או במקרים של סגירה תקופתית של המעברים. מוצרים אחרים שישראל לא הכניסה לרצועה היו חסרים בשוק. כך למשל, בתקופות שונות של הסגר נרשם בעזה מחסור במוצרים כמו אוכל לתינוקות, שמן זית, בשר טרי, שוקולד, אגוזים, תבלינים ומשקאות מוגזים.

זהו גם המקום לציין שבמצגת ובגרף שמוצג כאן אין כל התייחסות לכמויות המזון שהוכנסו דרך המנהרות שמתחת לגבול בין רצועת עזה למצרים. הידוק מדיניות הסגר מצד ישראל הביא באותן שנים לצמיחתה של תעשיית מנהרות ענפה שבהדרגה

שימשה להכנסת מוצרי צריכה, דלקים וחומרי בניין. בשנת 2008 תעשייה זו עדיין היתה בשלבים מוקדמים של פיתוח, שהגיע לשגשוג בשנים 2009 ובמחצית הראשונה של 2010.

תרשים 1. הכנסת משאיות מישראל לעזה (מקורות: UNSCO ,OCHA)

המדיניות כיום

על אף ההקלות שנעשו במדיניות הסגר, מאפיינים משמעותיים של המדיניות הקודמת נותרו בתוקף. בבסיס המדיניות הנוכחית עדיין עומדת התפיסה לפיה חובותיה של מדינת ישראל כלפי תושבי עזה הן "מינימאליות" ולכן הן מאפשרות את המשך ההגבלות על מעבר אנשים וסחורות כדי לקדם מטרות מדיניות ולא רק ביטחוניות. למרבה הצער, עמימות מוסיפה לאפוף גם את המדיניות הנוכחית, שמכונה במערכת הביטחון "[מדיניות הבידול](#)". במסגרת אותה המדיניות, מוסיפה ישראל להתיר מעבר אנשים בין עזה לגדה המערבית ב"מקרים הומניטריים חריגים, בדגש על מקרים רפואיים דחופים" בלבד, וכן לאסור על שיווק סחורות מעזה בישראל ובגדה המערבית, שם קיים רוב הביקוש לסחורות אלה. כיום, בעוד שישראל מאפשרת הכנסת מוצרי מזון לרצועה ללא הגבלה, חסימת השווקים החיצוניים עבור תעשיינים וחקלאים ממשיכה לשתק את המגזרים היצרניים ברצועת עזה. כ-70% מתושבי עזה תלויים בארגוני סיוע על מנת לצרוך את המזון שנכנס לרצועה. האלוף איתן דנגוט הסביר שמדיניות הבידול נסמכת על מטרות ביטחוניות ומדיניות אולם נמנע מלפרט מהן, מי החליט עליהן ותחת אילו מנגנוני פיקוח המדיניות מופעלת.

חובות משפטיות

עמדתו של 'גישה' גורסת שהגבלה מכוונת של מעבר מוצרים אזרחיים לרצועת עזה וממנה מנוגדת לחובותיה של מדינת ישראל מכוח המשפט ההומניטרי הבינלאומי.

על אף ההפחתה המשמעותית בשליטה הישראלית על רצועת עזה בעקבות יישום ההתנתקות בשנת 2005, שליטתה של ישראל בתחומים עיקריים של החיים בעזה טרם הסתיימה ולפיכך [טרם הסתיימו חובותיה כלפי האוכלוסייה](#). די בעיון במצגת כדי להבין באיזו רמה ישראל שולטת על חייהם של תושבי עזה, כגון יכולתה לקבוע איזה מזון ימצא בשווקים ובאלו כמויות. משום שישראל מוסיפה לשלוט בתנועת הסחורות מרצועת עזה ואליה, מוטלת עליה חובה לאפשר מעבר שלהן ולהגביל אותו כך שיספק מענה לצרכים צבאיים קונקרטיים בלבד, ותוך התחשבות בצרכיה של האוכלוסייה האזרחית. ישראל מחויבת, מכוח תקנה 43 לתקנות האג לאפשר קיומם של חיים תקינים ברצועת עזה, ככל שניתן, לרבות תעשייה, מסחר וצריכה תקינים. המשפט הבינלאומי אוסר על שימוש באזרחים תושבי עזה כאמצעי להפעלת לחץ על חמושים או כתגובה לפעולות שמבוצעות על ידי גורמים פוליטיים או צבאיים – זו המשמעות של האיסור על ענישה קולקטיבית.

בכל מה שקשור לגישה למוצרי מזון, על ישראל מוטלות חובות מיוחדות, הן מכוח דיני הכיבוש והן מכוח דיני העימות המזוין, לאפשר אספקה של סחורות שהן חיוניות להישרדות האוכלוסייה. קיים איסור מפורש על תקיפתם, סילוקם, הסרתם או הוצאתם מכלל שימוש של אובייקטים החיוניים להישרדות האוכלוסייה האזרחית, לרבות מחסני מזון ואזורים חקלאיים (סעיף 54 לפרוטוקול הראשון לאמנת ז'נבה הרביעית). בית המשפט העליון (השופטים דורית ביניש, אסתר חיות ויוסף אלון) [קיבל](#) את עמדת המדינה, לפיה ניתן לפגוע במתקנים אלה כל עוד מתאפשרת פעילותם ברמה הנחוצה להישרדות (ראו סעיף 48 [לתגובת המדינה](#) בפרשת אלבסיוני). ארגון 'גישה' חולק על פרשנות מצמצמת זו ומדגיש את עקרון היסוד של המשפט ההומניטרי, לפיו יש להימנע ככל הניתן מפגיעה באוכלוסייה האזרחית.

נספח: התבטאויות של נציגי המדינה והרשות השופטת – הגבלות על העברת מזון לרצועת עזה

1. [תגובת המדינה בבג"ץ 2650/09 מיטראיל בע"מ ואח' נ' שר החקלאות ואח' מיום 31.3.2009](#): לפי בדיקה שנעשתה על ידי המתפ"ש, די בחלופה של בשר קפוא ומוצרי מזון נוספים בסל ההומניטרי כדי לתת מענה לצרכים של תושבי עזה ולכן אין פסול בהחלטה לבטל את האישור שניתן בעבר להכנסת 300 עגלים לשבוע (ראו סעיפים 8-9, 16, 22-23) (הוגשה ע"י הפרקליטה הילה גורני, בגיבוי תצהירים ממזכיר הממשלה עובד יחזקאל ואל"מ אלקס רוזנצוויג).
2. [פסק דין בבג"ץ 2650/09](#) (השופטים אילה פרוקצ'יה, עדנה ארבל ויורם דניזגר) המקבל את עמדת המדינה לפיה להחלטת הממשלה מחודש מארס 2009 בדבר ביטול ההגבלות על העברת מזון לעזה אינה מחייבת את המדינה לבטל את ההגבלות על כניסת מזון, משום שלהחלטה ניתנה "פרשנות מצמצמת על ידי הגורם המוסמך מטעם הממשלה, ומכל מקום, היא אינה משקפת מחויבות של הממשלה להזרים לרצועה כיום דוקא מזון מסוג מסוים".
3. [מכתב מטעם מתאם הפעולות בשטחים](#) (סרן חוסאם דגש) מיום 18.3.2009, לפיו על אף החלטת הממשלה מחודש מארס 2009, עדיין יוטלו הגבלות על העברת מוצרי מזון לרצועת עזה.
4. [מכתב מטעם משרד ראש הממשלה](#) (עו"ד שלומית ברנע-פרגו) מיום 18.5.2009 המאשר כי על אף החלטת הממשלה מחודש מארס 2009, עדיין יוטלו הגבלות על העברת מוצרי מזון לרצועת עזה.